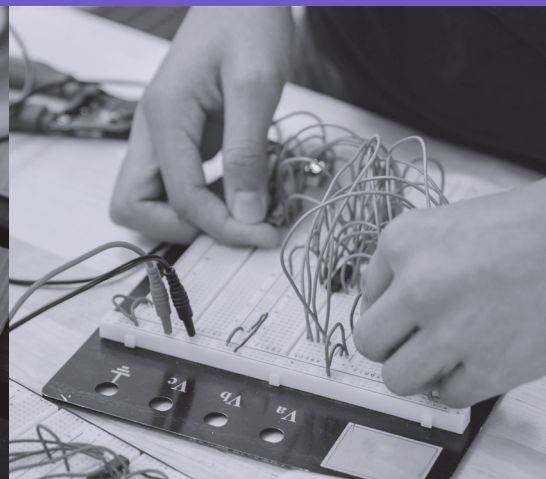

ŠTUDIJA
PODATKOV
RAZISKAVE
SPRETNOSTI
ODRASLIH -
PIAAC

Spretnosti odraslih v slovenskih regijah

Povzetki

Spretnosti odraslih v slovenskih regijah – povzetki
Sekundarna študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC

Uredila: doc. dr. Petra Javrh

Avtorji: doc. dr. Petra Javrh, dr. Tina Kompare Jampani, mag. Jasmina Mirčeva, dr. Nevenka Bogataj, dr. Nejc Berzelak

Tehnična sodelavka: Jana Plaznik

Obdelava podatkov: Barbara Brečko

Jezikovni pregled: Vlasta Kunej

Oblikovanje: Larisa Hercog

Založnik: Andragoški center Slovenije, Ljubljana, 2022

Elektronska izdaja

Podatki za citiranje: Javrh, P. (ur.). (2022). Spretnosti odraslih v slovenskih regijah – povzetki. Sekundarna študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, elektronski vir.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 120691715

ISBN 978-961-7116-29-8 (PDF)

URL: <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/spretnosti-odraslih-v-slovenskih-regijah-povzetki/>

Ozadje in kontekst

V knjižici so zgoščeno izpostavljeni najpomembnejši podatki, ugotovitve in priporočila študije Spretnosti odraslih v slovenskih regijah. Raziskovalke Andragoškega centra Slovenije smo v njej v sodelovanju s strokovnjakom za vzorčenje analizirale podatke iz slovenske baze podatkov PIAAC SLO 2016, ki se nanašajo na posamezne regije. Namen tega besedila je, da v najkrajši mogoči obliki opozori na pomembne ugotovitve. Izčrpno znanstveno poročilo o posamezni regiji glede na dosežke pri spretnostih in več o samih postopkih analiz, kontekstu, sklepih ter priporočilih bo bralec našel v izvirni študiji Spretnosti odraslih v slovenskih regijah, objavljeni leta 2022*.

Podatki raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC (2016) poudarjajo ugotovitev, da že pridobljene spretnosti v odrasli dobi v neugodnih okoliščinah dokaj hitro usihajo. V Sloveniji spretnosti z leti usihajo hitreje, kot velja povprečno za sodelujoče države v raziskavi Spretnosti odraslih – PIAAC. Predvidevamo, da je ta značilnost povezana s tem, da so se v raziskavi velike razlike pri obvladovanju spretnosti v Sloveniji potrdile ne le v povezavi s starostjo in izobrazbo, temveč tudi v povezavi s posameznikovim socialnim ozadjem in okoljem, v katerem živi (prim. OECD, 2016)**.

Z natančnejšim vpogledom v posebnosti posamezne statistične regije v Sloveniji z zornega kota obravnavanih spremenljivk lahko ugotavljamo razlike med regijami in bolje spoznamo resnične potrebe njihovih prebivalcev po izobraževanju. Tako je mogoče oblikovati natančnejše usmeritve za izobraževalce odraslih na regionalni ravni in izboljšanje spretnosti tistih, ki imajo te zelo slabo razvite. Ugotovitve bodo koristne ne le za izobraževalce odraslih, temveč za izobraževalce nasploh pa tudi za druga področja, kot so: delo, sociala, gospodarstvo, infrastruktura in enakomerni regionalni razvoj.

Študija je bila kot posebna naloga financirana iz nacionalnih sredstev Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter je prosto dostopna in objavljena na spletni strani e-bralnice Andragoškega centra Slovenije.

* Javrh, P. (ur.). (2022). Spretnosti odraslih v slovenskih regijah. Sekundarna študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, elektronski vir.

** OECD (2016). Skills Matter. Further results from the Survey of Adult Skills, OECD Skills Studies. Pariz: OECD Publishing.

Ugotovitve

- **Prebivalci regije z višjimi ravnmi besedilnih spretnosti:** Največji delež prebivalcev z višjimi ravnmi besedilnih spretnosti v posamezni regiji je v osrednjeslovenski (46 %) in obalno-kraški regiji (45 %). Kar trikrat manjši delež teh je v zasavski (15 %) in koroški regiji (14 %).
- **Število knjig v domači knjižnici ponekod natančneje napoveduje razvitost besedilnih spretnosti:** Pri prebivalcih zasavske, savinjske, gorenjske in osrednjeslovenske regije se z večanjem števila knjig v domači knjižnici opazno manjša delež tistih, ki dosegajo srednjo raven besedilnih spretnosti, opazno večja pa delež prebivalcev z višjimi ravnmi. Tako se odrasli vse jasneje delijo na tiste z zelo nizkimi spretnostmi in skromno domačo knjižnico ter tiste z višjimi ravnmi besedilnih spretnosti in večjim ali že kar zavidljivim številom knjig. Število knjig v domači knjižnici najnatančneje kaže na razvitost besedilnih spretnosti v posavski regiji, saj se z večanjem števila knjig večja delež prebivalcev s srednjimi in višjimi ravnmi na račun zelo nizkih. Tako iz skupine z največ knjigami v tej regiji ni nikogar, ki bi imel zelo nizko raven besedilnih spretnosti.
- **Stopnja izobrazbe staršev je sestavni del kulturnega kapitala, obalno-kraška regija je v tem izjema:** Z višanjem izobrazbe matere ali skrbnice se večajo tudi deleži prebivalcev z višjimi besedilnimi spretnostmi, samo obalno-kraška regija izstopa iz tega vzorca.
- **Tip naselja lahko vpliva na dostop do izobraževanja in deloma določa življenjski slog:** Največ prebivalcev z najvišjimi dosežki v besedilnih spretnostih živi v glavnem mestu države ter večjih mestih; v manjših kmečkih naseljih pa se zgoščajo prebivalci z najnižjimi dosežki. Primerjava doseženih točk pri besedilnih spretnosti še posebno pokaže, da je tudi kakovost besedilnih spretnosti – ne le obseg – v manjših kmečkih naseljih najslabša. Povsem drugačna je slika v manjših nekmečkih naseljih. V teh urbanih naseljih je največji delež prebivalcev z višjo ravni besedilnih spretnosti – če primerjamo deleže v različnih tipih naselji znotraj regije – v savinjski, gorenjski, primorsko-notranjski, posavski, koroški in zasavski regiji (podoben delež velja tudi za naselja z več kot 10.000 prebivalci).
- **Prebivalci z visokimi spretnostmi opravljajo kvalificirane poklice:** Dve tretjini prebivalcev v kvalificiranih poklicih iz osrednjeslovenske regije dosegata višjo raven besedilnih spretnosti. Številčno pomeni to skoraj četrtno vseh prebivalcev s kvalificiranimi poklici v Sloveniji, kar kaže na veliko centralizacijo kvalificirane delovne sile v državi.
- **Družinske okoliščine – t. i. socialni kontekst prebivalcev:** Posamezni prebivalci z večjimi družinami (5 otrok) iz vzhodne kohezije dosegajo višjo raven besedilnih spretnosti samo v savinjski regiji. Nasprotno je v zahodni kohezijski regiji večina prebivalcev z velikimi družinami (več kot 5 otrok) dosegla višje ravni. Višjo raven besedilnih spretnosti so v goriški in osrednjeslovenski regiji dosegli vsi, ki imajo 6 otrok, vsi v gorenjski regiji, ki imajo 8 otrok, in skoraj vsi, ki jih imajo 6. Za vse regije velja, da dosegajo samski prebivalci višjo raven besedilnih spretnosti v večjem deležu kot prebivalci s soprogom ali partnerjem.
- **Priseljensko ozadje posameznika deloma lahko pojasni težave pri obvladovanju besedilnih spretnosti:** V osrednjeslovenski regiji med prebivalci, rojenimi v Slovenji, trikrat večji delež prebivalcev doseže višje ravni besedilnih spretnosti, kot jih dosežejo

tisti, ki se niso rodili v Sloveniji. Nasprotno sta v posavski regiji deleža zelo izenačena (21 % v skupini rojenih v Sloveniji in 20 % v skupini tistih, ki niso rojeni v Sloveniji). V goriški, zasavski in pomurski regiji doseže več priseljencev prve generacije višjo raven besedilnih spretnosti kot priseljencev druge generacije. V pomurski regiji so se priseljenci prve generacije po večini priselili v otroštvu (do desetega leta starosti), v goriški regiji pa predvsem po dvajsetem letu. V koroški regiji dosega kar tretjina priseljencev, ki je v Slovenijo prišla med letoma 1961 in 1990, višjo raven besedilnih spretnosti. To je, če primerjamo z drugimi regijami, največji delež.

- **Najbolje kakovost svojega zdravja ocenjujejo prebivalci z najvišjimi dosežki:** Tako se je pokazalo v gorenjski, obalno-kraški, osrednjeslovenski, pomurski in savinjski regiji. Raziskava Spretnosti odraslih – PIAAC je merila zmožnost procesiranja kompleksnejših podatkov, kot so na primer tudi navodila za jemanje zdravil, razbiranje ukrepov na podlagi zdravniških diagnoz in priporočil ter znajdenje pri elektronskem naročanju na zdravniški pregled. Ugotovila je, da se prebivalci z najnižjimi dosežki pri tem zelo težko znajdejo, saj raven njihovih spretnosti ne zadošča, da bi kompleksne informacije zadovoljivo procesirali in obvladovali. Tako ta skupina skoraj nevidno postaja vse bolj izključena, ko gre za zdravje. Med prebivalci zasavske regije, ki svoje zdravje ocenjujejo z najslabšo oceno (slabo), ni tistih, ki bi imeli višje ravni besedilnih spretnosti.
- **Razlike med regijami z vidika reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih:** V večini regij je bila ugotovljena statistično značilna korelacija med spremenljivkama »se rad uči nove stvari« in »išče dodatne informacije«. Korelacijski koeficienti za to povezavo so bili zelo visoki v koroški, posavski in zasavski regiji. Glede reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih se je potrdil tudi pomen izkušenskega učenja in delovnega sodelovanja.
- **Kategorizacija slovenskih regij glede na udeležbo odraslih prebivalcev v izobraževanju:** Pokazala se je visoka diverzificiranost regij glede na izobraževalno udeležbo v programih formalnega, predvsem pa v programih neformalnega izobraževanja. Največjo udeležbo dosegajo regije, ki imajo najvišje razvojne parametre, tj. boljšo kakovost življenja in socialno vključenost, ugodnejše razmere na trgu dela. Časovna analiza je pokazala negativni trend udeležbe, ki je značilen za vse slovenske regije. Ta je najizrazitejši v gorenjski in najmanj izrazit v primorsko-notranjski regiji. Pri višjih starostnih skupinah, manj izobraženih, pripadnikih moškega spola in brezposelnih je skoraj v vseh regijah mogoče zaznati nižje izobraževalne preference. A tudi pri teh so opazni odmiki, ki kažejo, da je treba vsako regijo pri določanju participativnih vzorcev obravnavati posebej: za posavsko regijo je značilna visoka povezanost med državo rojstva in udeleženoostjo v vseživljenjskem učenju. Zahodne kohezijske regije dosegajo višjo izobrazbeno udeležbo, a parametri, ki vplivajo na njihovo stanje in trende, so pogosto nasprotujoči si. Največja so nasprotja med osrednjeslovensko in gorenjsko regijo.
- **Reprezentativnost podatkov na regionalni ravni:** Glede na večinoma razmeroma nizka odstopanja med vzorčno in populacijsko strukturo na ravni posameznih regij lahko sklepamo, da podatki iz baze PIAAC SLO 2016 omogočajo statistično ustrezno proučevanje spretnosti odraslih na regionalni ravni.

| Priporočila

PRIPOROČILO 1:

V regijah je treba okrepiti povezovanje regijskih razvojnih ustanov, zavodov za izobraževanje odraslih, zavodov za zaposlovanje in drugih. To je posebno pomembno za regije: koroško, zasavsko in posavsko.

Nekatere regije so ranljivejše kot druge. Kot je videti iz mednarodnih in domačih rezultatov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC, izobrazba staršev oziroma t. i. kulturni kapital posameznika v Sloveniji močno vpliva na razvitost spretnosti, močnejše kot povprečno v Evropski uniji in OECD. Iz tega bi lahko sklepali, da korekcijske funkcije pri pomanjkanju spodbud za razvoj spretnosti izobraževalni sistem v Sloveniji še ne opravi toliko kot na primer v razvitih državah Evropske unije.

Prebivalci iz koroške, zasavske in posavske regije imajo med vsemi regijami v Sloveniji najmanjše deleže tistih, ki so dosegli višje ravni besedilnih spretnosti, čeprav imajo hkrati njihove matere višjo izobrazbo (te regije imajo tudi ne glede na stopnjo izobrazbe matere najmanjše deleže tistih, ki dosegajo višjo raven besedilnih spretnosti).

PRIPOROČILO 2:

Javnost je treba načrtno ozaveščati o povezanosti dobrega zdravstvenega stanja z višjimi ravni besedilnih spretnosti. To je še posebno pomembno v regijah: koroška, zasavska in posavska.

Za ohranjanje dobre zdravstvene kondicije je razbiranje kompleksnejših podatkov – kot so na primer navodila za jemanje zdravil (to je bila ena od nalog v vprašalniku raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC), razbiranje ukrepov na podlagi zdravniških diagnoz in priporočil ter znajdenje pri elektronskem naročanju na zdravniški pregled – temeljnega pomena. Skupina prebivalcev z višjimi dosežki se pri tem veliko bolje znajde, saj raven njihovih spretnosti zadošča, da zadovoljivo procesirajo in obvladujejo kompleksne informacije. Že raziskava Included (prim. Hager, 2009*; Javrh, 2009**) je opozorila, da obstaja močna povezava med posameznikovimi izobraževalnimi dosežki in njegovim zdravim vedenjem ali zdravstvenim stanjem. Ker se izključevalni dejavniki na področju zdravja začnejo kopičiti že v predšolskem obdobju in se pozneje samo še stopnjujejo, je to področje, ki je tesno povezano z izobraževanjem, še posebno občutljivo (prav tam). Zdravje je eno od štirih področij, ki so nevarna žarišča procesov izključevanja.

* Hager, B. (2009). Health Report. INCLUDE-ED WP 11. Project 3: Social and educational exclusion and inclusion. Social structure in a European knowledge based society. Krems, Avstrija: Danube University.

** Javrh, P. (2009). Interim report EU recommendations and directives on the EKS in Health. INCLUDE-ED WP 12. Project 3: Social and educational exclusion and inclusion. Social structure in the European knowledge based society. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, interno gradivo.

PRIPOROČILO 3:

Pri načrtovanju izobraževalnih aktivnosti in programov za prebivalce posamezne regije je treba bolj upoštevati družinske in socialne okoliščine ter splošni kontekst posameznikovega življenja. To je še posebno pomembno v regijah: koroška, zasavska in primorsko-notranjska; na ta dejavnik pa bi morali biti pozornejši tudi v pomurski, gorenjski in goriški regiji.

Če imajo prebivalci ugodne zasebne okoliščine, lahko pričakujemo, da se bodo ob dobri intervenciji izobraževalcev lažje udeleževali kakršnih koli izobraževalnih dogodkov. In nasprotno: če živijo s partnerji, ki so brezposelni, upokojeni ali predčasno upokojeni ali doma gospodinji in skrbijo za otroke ali družino, če je njihov dohodek med najnižjimi v državi (to pomeni veliko finančno obremenitev in negotovost) – te okoliščine pomembno vplivajo na motivacijo za udeležbo v kakršni koli obliki izobraževanja. Tudi starost otrok je pomemben kazalnik dejanskih okoliščin njihovega vsakodnevnega življenja. Če so otroci še šoloobvezni, lahko pričakujemo večjo motiviranost za občasno, povsem neformalno udeležbo v izobraževanju. Po izkušnjah iz prakse so starši iz ranljivejših skupin, ki imajo šoloobvezne otroke, vsaj v določenem obsegu motivirani za izobraževanje, saj želijo svojim otrokom ponuditi pomoč (Javrh, 2011*).

PRIPOROČILO 4:

Oblikovati je treba posebne izobraževalne aktivnosti in neformalne programe, s katerimi bi targetirano krepili bralne spretnosti prebivalcev in ozaveščali o pomenu branja za ohranjanje temeljnih spretnosti. To je še posebno pomembno v regijah, kjer je delež prebivalcev z višjimi besedilnimi dosežki med najnižjimi v državi, to so: koroška, zasavska in posavska regija.

Bralne spretnosti so pričakovano boljše na višjih ravneh besedilnih spretnosti – odrasli, ki so se uvrstili na višje ravni, veliko bolje razumejo besednjak in stavke pa tudi odlomke besedila, bolje procesirajo najrazličnejše informacije. Obsežnost domače knjižnice kaže na bralne navade, ki pomembno prispevajo k razvoju in utrjevanju besedilnih spretnosti v zasebnem okolju.

* Javrh, P. (2011). Spoznanja iz prakse izobraževanja za pismenost. V: P. Javrh (ur.). *Obrazi pismenosti: Spoznanja o razvoju pismenosti odraslih*. 1. natis. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 241–265.

PRIPOROČILO 5:

Posebno pozornost je treba nameniti priseljskemu ozadju prebivalcev v regiji. To je še posebno pomembno v regijah: koroška, zasavska, goriška in pomurska.

Pričakovano imajo nižje dosežke priseljenci prve generacije, vendar pa imajo tudi njihovi otroci, druga generacija s priseljskim ozadjem, pri doseganju višjih ravni besedilnih spretnosti še težave, ki so večje kot pri prebivalcih druge generacije priseljencev. To se pokaže v koroški in zasavski regiji, kjer je zelo malo prebivalcev s priseljskim ozadjem obeh generacij, ki so dosegli višjo raven. Zanimivo pa je, da imata goriška in pomurska regija precej manj priseljencev z višjo ravni spretnosti prav med priseljenci druge generacije, ko jih primerjamo s skupino prve generacije. To bi lahko kazalo, da se v teh dveh regijah v zadnjem obdobju manj naseljujejo bolj izobraženi in usposobljeni priseljenci ali pa, da se prav tu pokaže premajhna kompenzacijska vloga šolskega sistema oziroma socialnega okolja. Poleg teh dejavnikov je pomembna tudi izobrazbena raven njihovih priseljenih staršev, saj vpliva na najzgodnejše spodbude za razvoj temeljnih spretnosti.

PRIPOROČILO 6:

Pozornost je treba usmeriti v nego splošnega zaupanja, zlasti v koroški, zasavski in savinjski regiji.

PRIPOROČILO 7:

Še posebno v pomurski, koroški in posavski regiji je treba povečati ponudbo programov za izboljšanje temeljnih kompetenc. Ponujeni programi morajo čim bolj upoštevati značilnosti in potrebe odraslih udeležencev, njihove delovne in življenjske izkušnje.

Nizka izobraževalna aktivnost je pogosto posledica pomanjkanja temeljnih kompetenc prebivalstva, ki bi bile nujne za nadaljevanje izobraževanja, usposabljanja, učenje. To je še posebno značilno za regije, ki so bolj oddaljene od republiškega središča, kjer je dostop do izobraževalnih ustanov omejen in je navadno raven dosežene izobrazbe tamkajšnjega prebivalstva nizka. Pri tem je treba opozoriti na pomursko, koroško in posavsko regijo. Če živi posameznik v manjšem kraju, je manj verjetnosti, da se bo udeležil izobraževanja, kot če prebiva v večjem kraju z vsaj 10.000 prebivalci.

PRIPOROČILO 8:

Posebno v bolj oddaljenih in deprimiranih območjih je treba spodbujati razvoj digitalnih kompetenc prebivalstva za večjo dostopnost do izobraževanja, sploh pa okrepiti izobraževanje na daljavo. Pospeševati je treba razvoj učnih strategij, na primer pozitivnega odnosa do učenja, izkušenskega učenja in kulture učenja z dialogom.

Različni tipi naselij omogočajo različen dostop do izobraževanja in vpliv na življenjski slog. Na podeželju je treba okrepiti medresorsko sodelovanje vseh lokalnih akterjev, da bi lažje in hitreje pripravljali ustrezno prilagojene izobraževalne dejavnosti in neformalne programe. Tako bi povečali udeležbo v vseživljenjskem izobraževanju in učenju. Na ta način bi lahko spodbudili izobraževalno in učno aktivnost odraslih, ki se iz različnih razlogov ne udeležujejo organiziranih oblik izobraževanja. Raziskava Spretnosti odraslih – PIAAC je pokazala, da bodo prebivalci s šibkimi digitalnimi kompetencami brez spodbude in organiziranja posebnih programov digitalnega opismenjevanja zelo težko reševali probleme v tehnološko zahtevnih okoljih.

PRIPOROČILO 9:

V regijah, kjer je bila izobraževalna aktivnost posebno okrnjena, bi bilo treba okrepiti mrežo organizacij za izpeljavo andragoškega svetovanja. To so še posebno: pomurska, posavska in zasavska regija.

V študiji je bilo nekajkrat poudarjeno, da so prebivalci nekaterih območij glede izobraževanja še posebno deprivilegirani. V študiji so bili večkrat izpostavljeni prebivalci pomurske, posavske in zasavske regije, a izobraževalna udeležba je relativno nizka tudi v goriški, obalno-kraški regiji in regiji jugovzhodna Slovenija. Okrepljene skupne aktivnosti bi pripomogle k ozaveščanju prebivalcev o tem, kako pomembna sta novo znanje in vseživljenjsko učenje za potrebe dela, sodelovanje v družbi pa tudi za lastni, individualni razvoj. Večja podpora svetovalne dejavnosti bi bila koristna tudi za regije z nekoliko višjo izobraževalno aktivnostjo prebivalstva, a z večjim številom manj razvitih območij ali posebnimi območji, kjer živijo ranljive skupine prebivalcev, ki se praviloma ne udeležujejo organiziranih izobraževalnih aktivnosti.

PRIPOROČILO 10:

Zagotoviti je treba nadaljnje proučevanje podatkov, in sicer: regionalno specifičnih povezav med vplivnimi dejavniki, ki se specifično tudi kombinirajo; primerjave povezav in vplivnih dejavnikov s podatki sosednjih držav in Evrope kot celote.

Izsledki te študije podpirajo smernice in ukrepe, ki bi jih bilo treba sprejeti in upoštevati na ravni regij.

Podrobneje o podatkih

Na podatkih utemeljeno dobro poznavanje dejanskega stanja skupin z različno razvitimi spretnostmi v posamezni regiji je po naši oceni nujen prvi pogoj za pripravo nadaljnjih izobraževalnih programov v lokalnih izobraževalnih institucijah. Tako bodo programi prilagojeni potrebam tamkajšnjih prebivalcev. Ugotavljamo, da so razlike med skupinami v regijah nastajale tudi zaradi dejavnika dostopa do izobraževalnih priložnosti.

Slika 1: Statistične regije v Sloveniji

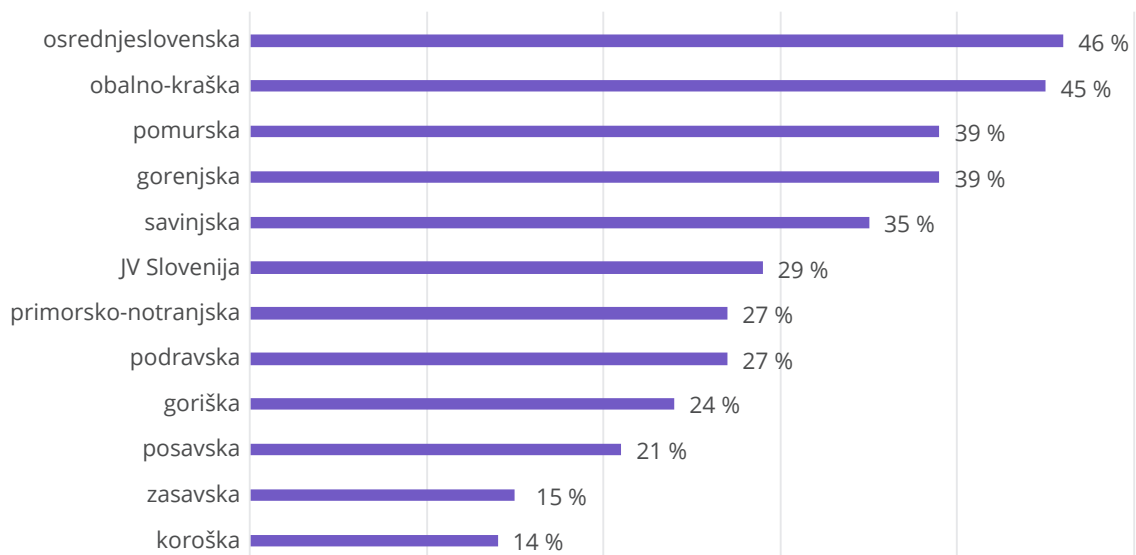
Vir: primerjaj SURS, Slovenske statistične regije in občine v številkah.

Deleži prebivalcev z višjimi besedilnimi spretnostmi po regijah

Zanimalo nas je – glede na domnevo, da so razlike v razvitosti spretnosti med regijami – ali lahko zaznamo posebnosti in zakonitosti, ki izstopajo v posameznih okoljih oziroma statističnih regijah. Osredotočili smo se na besedilne spretnosti, in sicer na del populacije, ki je dosegel najvišje ravni te spretnosti. Analize so našo domnevo o razlikah med regijami potrdile.

Slika 2: Delež doseženih najvišjih ravni besedilnih spretnosti po regijah (prebivalci regije so bili razdeljeni na tri skupine: dosežene višje, srednje in najnižje ravni; prikazan je delež prebivalcev z višjimi ravni v regiji)

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2021.

Kot bomo v nadaljevanju prikazali s podatki, se kot najranljivejše v naših analizah izkažejo regije, ki imajo malo prebivalcev z višjimi dosežki v besedilnih spretnostih. To so predvsem: **koroška, zasavska in posavska regija.**

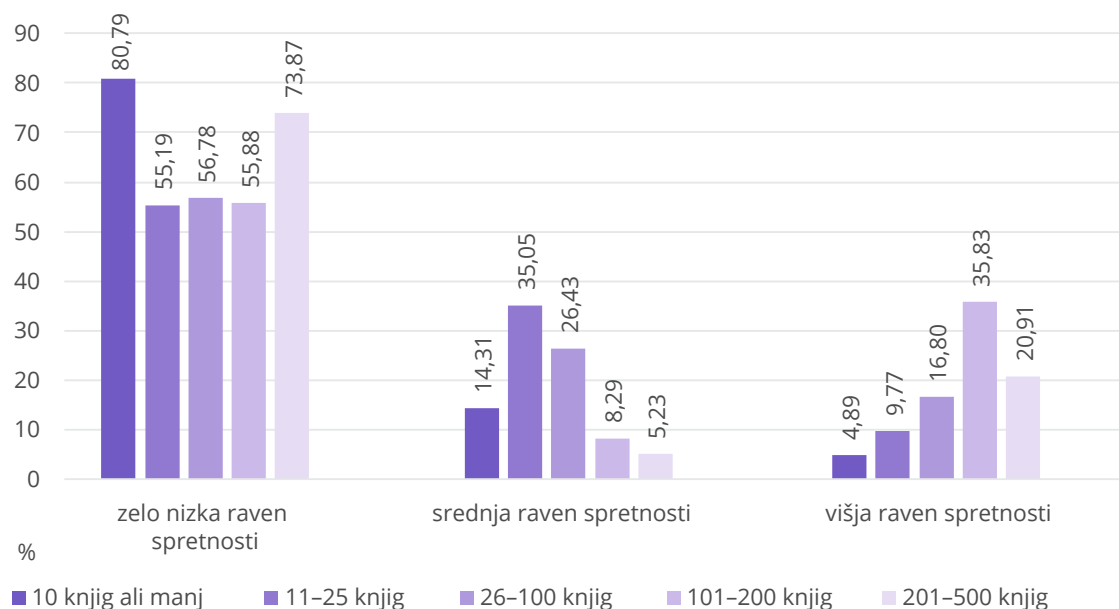

Število knjig v domači knjižnici kaže na bralne navade

Obsežnost domače knjižnice lahko deloma kaže na bralne navade, ki pomembno prispevajo k razvoju in utrjevanju besedilnih spretnosti. Na podlagi števila knjig, ki jih imajo prebivalci doma, lahko sklepamo, koliko utrjujejo besedilne spretnosti v domačem okolju (Javrh, 2020, str. 51*).

V zasavski regiji – gledano v absolutnih številkah – ima zelo malo prebivalcev doma več kot 100 knjig, več kot 500 pa nihče. Tudi tisti, ki so odgovorili, da imajo več kot 100 knjig, dosegajo večinoma le zelo nizko raven besedilnih spretnosti. Izstopa pa podatek, da je v teh skupinah tudi zelo majhen delež prebivalcev, ki dosegajo srednjo raven besedilnih spretnosti.

Slika 3: Dosežki pri besedilnih spretnostih in število knjig, ki jih imajo prebivalci doma, v zasavski regiji

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2021.

* Javrh, P. (2020). Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti. V: P. Javrh (ur.). Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 26–58. Dostopno na: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2020/11/studije_Eknjiga.pdf.

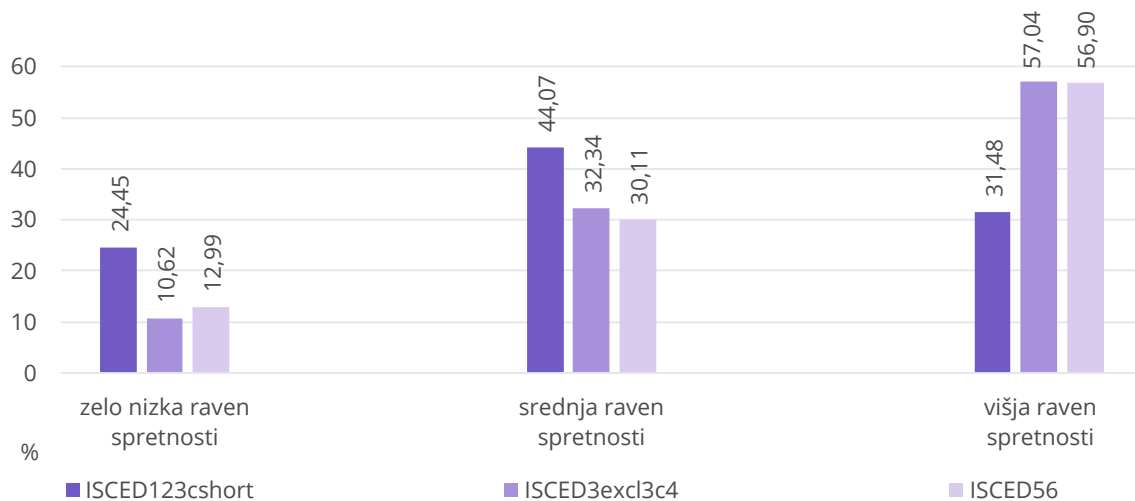

Stopnja izobrazbe staršev je sestavni del kulturnega kapitala, ki pomembno vpliva na besedilne spretnosti, obalno-kraška regija je v tem izjema

Na raven spretnosti prebivalcev ne vplivata samo dosežena stopnja posameznikove izobrazbe in materni jezik, temveč tudi dosežena izobrazba njegovih staršev (Javrh, 2020, str. 48*). V Sloveniji je vpliv izobrazbe staršev na merjene besedilne spretnosti med večjimi v Evropi (Ule, 2018, str. 83**). V družinskem okolju se namreč med generacijami prenašajo vzorci, ki vplivajo na razvoj pismenosti (Možina, 2011, str. 29***).

Zvišanjem izobrazbe matere ali skrbnice se večajo tudi deleži prebivalcev z višjimi spretnostmi, samo v obalno-kraški regiji je ta vzorec drugačen. Delež prebivalcev z višjimi besedilnimi spretnostmi je tu namreč manjši, če so matere ali skrbnice dosegle višjo izobrazbo, kot med tistimi, katerih matere imajo srednjo stopnjo izobrazbe. Zanimivo je tudi, da dosega v obalno-kraški in pomurski regiji višjo raven spretnosti v primerjavi z drugimi regijami velik delež (tretjina) tistih prebivalcev, katerih matere ali skrbnice imajo nižjo poklicno stopnjo izobrazbe.

Slika 4: Dosežki pri besedilnih spretnostih in najvišja stopnja izobrazbe, ki jo je dosegla mati ali skrbnica, v obalno-kraški regiji

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2021.

* Javrh, P. (2020). Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti. V: P. Javrh (ur.). Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 26–58. Dostopno na: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2020/11/studije_Eknjiga.pdf.

** Ule, M. (2018). Prehodi v odraslost in spretnosti odraslih. V: P. Javrh (ur.). Spretnosti odraslih. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 77–88. Dostopno na: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2018/06/Monografija-Spretnosti-odraslih_splet_april2018.pdf.

*** Možina, E. (2011). Mejniki v razvoju področja pismenosti odraslih v Sloveniji. V: P. Javrh (ur.). Obrazi pismenosti: Spoznanja o razvoju pismenosti odraslih (1. natis). Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 15–35.

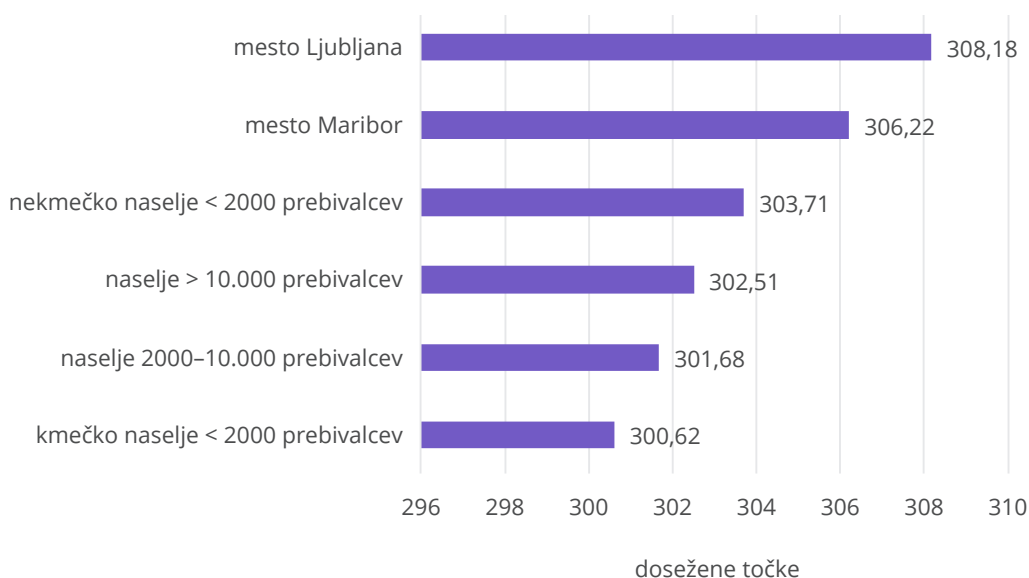

Tip naselja lahko vpliva na dostop do izobraževanja in deloma določa življenjski slog, vse pa se izraža v spretnostih

Osrednjeslovenska regija ima v vseh tipih naselij največje deleže prebivalcev z višjo ravniyo besedilnih spretnosti, če jo primerjamo z drugimi regijami; izjema so samo manjša kmečka naselja v obalno-kraški regiji. Glede na zelo izrazito koncentracijo prebivalcev z višjimi spretnostmi v osrednjeslovenski regiji v večjih mestih (63,82 % živečih v naseljih z več kot 10.000 prebivalci in 46,19 % živečih v mestu Ljubljana dosega višjo raven besedilnih spretnosti) se velikosti deležev ujemajo z ugotovitvami študije o delovno aktivnih prebivalcih Slovenije, tj. da največji delež skupine z najvišjimi dosežki živi v glavnem mestu ter večjih mestih z več kot 10.000 prebivalci, v manjših naseljih (predvsem kmečkih) pa se zgoščajo delovno aktivni prebivalci z najnižjimi dosežki (Javrh, 2020, str. 52*).

Poleg velikosti deležev nam povprečno število doseženih točk pri besedilnih spretnostih (v skupinah z višjo ravniyo) glede na tip naselja pokaže kakovost znanja, ki ga imajo te skupine.

Slika 5: Povprečno število točk pri besedilnih spretnosti med respondenti z visokimi dosežki glede na tip naselja

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2021.

Ta primerjava še posebno pokaže, da je tudi kakovost (ne le obseg besedilnih spretnosti) v manjših kmečkih naseljih najslabša. Povsem drugačna je slika v manjših nekmečkih naseljih.

* Javrh, P. (2020). Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti. V: P. Javrh (ur.). Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 26–58. Dostopno na: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2020/11/studije_Eknjiga.pdf.

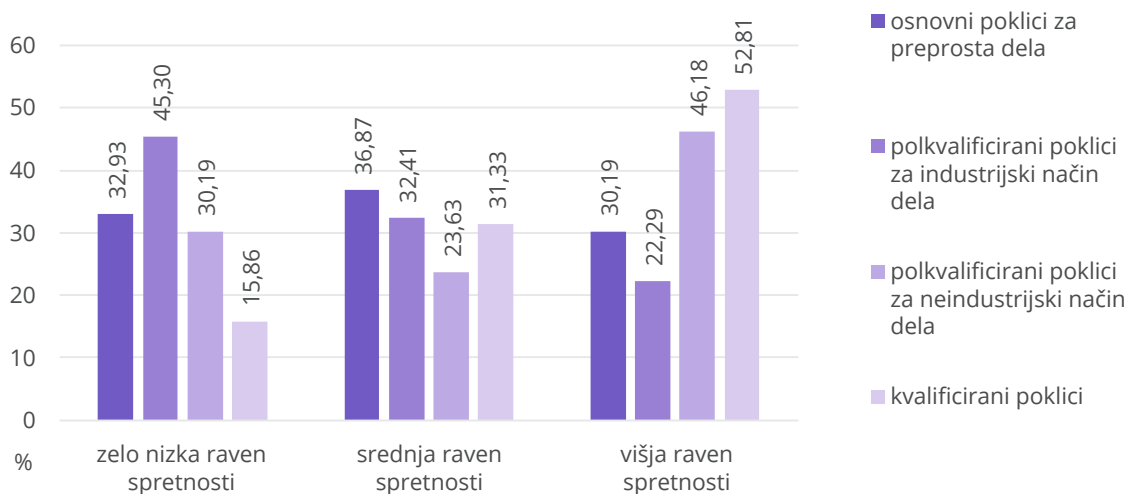

Različna zahtevnost dela lahko spretnosti spodbuja ali zavira – največ prebivalcev z visokimi spretnostmi opravlja kvalificirani poklic

V polkvalificiranih poklicih za neindustrijski način dela in polkvalificiranih poklicih za industrijski način dela je primernost delovnega okolja za razvoj spretnosti približno podobna (Javrh, 2018*), vsekakor pa prenizka za dober razvoj in utrjevanje besedilnih spretnosti. Zahtevnost dela, ki spretnosti pospešuje, je le nekoliko večja kot v osnovnih poklicih, kjer se zreducira na zelo preprosta opravila, ki skoraj ne zahtevajo besedilnih spretnosti. Tako so kvalificirani poklici tisti, pri katerih lahko z gotovostjo pričakujemo ugodno delovno okolje za razvoj temeljnih spretnosti (ne le besedilnih, pač pa tudi matematičnih spretnosti in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih).

V pomurski, koroški, primorsko-notranjski regiji in regiji jugovzhodna Slovenija opazimo zanimiv obrat: prebivalci z osnovnimi poklici dosegajo celo večji delež višjih ravni besedilnih spretnosti kot tisti s polkvalificiranimi poklici za industrijski način dela. Tudi v študiji o delovno aktivnih prebivalcih v državi je bilo ugotovljeno, da ima največ delovno aktivnih z zelo nizko ravni spretnosti v resnici polkvalificirani poklic za industrijski način dela (približno 43 %; Javrh, 2020, str. 52**).

Slika 6: Kvalifikacije oziroma zahtevnost trenutnega dela in dosežene točke pri besedilnih spretnostih v pomurski regiji

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2021.

* Javrh, P. (2018). Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika. V: P. Javrh (ur.). Spretnosti odraslih. 2., recenzirana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 89–109. Dostopno na: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2019/01/Monografija_spretnosti_odraslih_2018.pdf.

** Javrh, P. (2020). Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti. V: P. Javrh (ur.). Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 26–58. Dostopno na: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2020/11/studije_Eknjiga.pdf.

Družinske okoliščine prebivalcev po regijah – t. i. socialni kontekst

Družinske oziroma individualne socialne okoliščine prebivalcev lahko vsaj delno orišemo s podatki o tem, ali živijo v skupnih gospodinjstvih, kako velika so, ali so partnerji oziroma soprogi respondentov delovno aktivni ali potrebujejo njihovo oskrbo, koliko otrok imajo in koliko so otroci stari.

Prebivalci z večjimi družinami (5 otrok) iz vzhodne kohezijske regije dosegajo višjo raven samo v savinjski regiji. V zahodni kohezijski regiji pa je večina prebivalcev z velikimi družinami (več kot 5 otrok) dosegla višje ravni. Višjo raven besedilnih spretnosti so v goriški in osrednjeslovenski regiji dosegli vsi, ki imajo 6 otrok, vsi v gorenjski regiji, ki imajo 8 otrok, in 90 % tistih, ki jih imajo 6.

Preglednica 1: Dosežki pri besedilnih spretnostih in število otrok v gorenjski regiji

ŠTEVILO OTROK – GORENJSKA REGIJA	1	2	3	4	5	6	7	8
	%	%	%	%	%	%	%	%
zelo nizka raven spretnosti	32,85	33,04	40,85	47,20	52,91	0,00	0,00	0,00
srednja raven spretnosti	30,71	34,15	32,92	27,77	22,82	10,00	0,00	0,00
višja raven spretnosti	36,45	32,81	26,23	25,03	24,27	90,00	0,00	100,00
Skupaj	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	0,00	100,00

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2021.

Posameznikovo priseljsko ozadje lahko deloma pojasni težave pri obvladovanju besedilnih spretnosti

Podatki iz baze PIAAC SLO 2016 omogočajo vpogled tudi v priseljsko ozadje prebivalcev posamezne regije, na primer ali je respondent materni govorec ali ne, kateri je njegov prvi naučeni jezik, kateri jezik govorijo doma in kateri generaciji priseljencev pripada. Zanimalo nas je, kakšno je priseljsko ozadje prebivalcev z višjimi dosežki pri besedilnih spretnostih.

V osrednjeslovenski regiji je delež prebivalcev, ki dosegajo višjo raven besedilnih spretnosti, trikrat večji (52,4 %), če so rojeni v Sloveniji, od tistega iz skupine prebivalcev, ki se niso rodili v Sloveniji (17,94 %). Nasprotno sta v posavski regiji deleža zelo izenačena (21,04 % prebivalcev dosega višjo raven besedilnih spretnosti v skupini rojenih v Sloveniji in 19,98 % v skupini tistih, ki se niso rodili v Sloveniji).

Preglednica 2: Dosežki pri besedilnih spretnostih in rojstvo v Sloveniji v osrednjeslovenski regiji

ROJENI V SLOVENIJI - OSREDNJESLOVENSKA REGIJA	NE		DA	
	ŠT. *	%	ŠT. *	%
zelo nizka raven spretnosti	34958	53,70	60499	19,76
srednja raven spretnosti	18465	28,36	85207	27,83
višja raven spretnosti	11680	17,94	160424	52,40
Skupaj	65103	100,00	306130	100,00

* V preglednici je navedeno ocenjeno število prebivalcev regije, ki je izračunano na podlagi reprezentativnega vzorca.
Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2021.

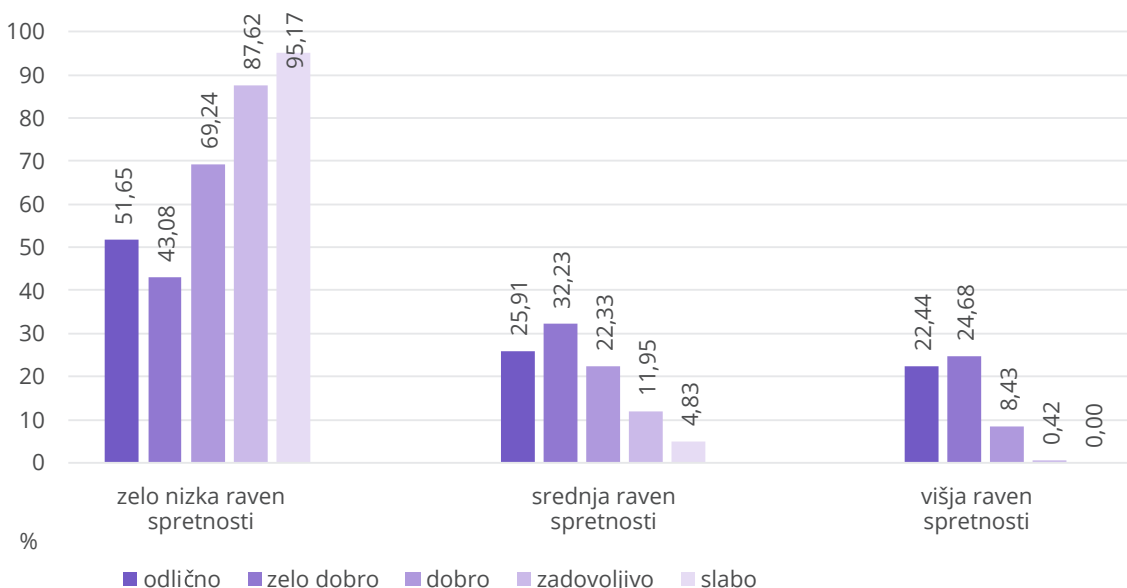

Najbolje ocenjujejo kakovost svojega zdravja prebivalci z najvišjimi dosežki

Dimenzije, ki jih je merila raziskava Spretnosti odraslih – PIAAC, kažejo na zmožnost procesiranja kompleksnejših podatkov, kot so na primer tudi navodila za jemanje zdravil, razbiranje ukrepov na podlagi zdravniških diagnoz in priporočil ter znajdenje pri elektronskem naročanju na zdravniški pregled.

Med prebivalci zasavske regije, ki ocenjujejo svoje zdravje z najslabšimi ocenami (kot zadovoljivo ali slabo), ne dosega višje ravni besedilnih spretnosti skoraj nihče. To se ujema z ugotovitvami študije o delovno aktivnih z najnižjimi spretnostmi, saj so skupine z zelo nizko ravnijo besedilnih spretnosti za petkrat več ocenile, da so slabega zdravja (Javrh, 2020, str. 55*).

Slika 7: Dosežene točke pri besedilnih spretnostih in lastna ocena zdravja v zasavski regiji

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2021.

* Javrh, P. (2020). Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti. V: P. Javrh (ur.). Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 26–58. Dostopno na: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2020/11/studije_Eknjiga.pdf.

Razlike med slovenskimi regijami z vidika reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih

Med regijami so seveda razlike. Nekatere med proučevanimi spremenljivkami so med seboj povezane, a ne za vsako razvojno regijo enako, temveč regionalno specifično. Z izobraževanjem lahko v povezave posegamo, zato je pomembno poznati regionalne posebnosti. V vseh regijah velja spodbujati splošno zaupanje, v to usmerja že prejšnja analiza (Bogataj, 2020*). V večini regij je bila ugotovljena statistično značilna korelacija med spremenljivkama »se rad uči nove stvari« in »išče dodatne informacije«. Korelacijski koeficienti za to povezavo so bili zelo visoki v koroški (0,7), posavski (0,61) in zasavski regiji (0,62). Pozitivni odnos do učenja in iskanje dodatnih informacij sta pomembna vidika učenja odraslih. To smo pokazali s korelacijami med izbranimi spremenljivkami, ki merijo družbeno zaupanje, učne strategije in rabo spretnosti za reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Preglednica 3: Obseg zaupanja, izražen z deležem anektiranih, ki »ne zaupajo«, po regijah

REGIJE	DELEŽ TISTIH, KI SE STRINJAJO IN ZELO STRINJAJO S TRDITVIJO, DA »ČE NISI PREVIDEN, TE LJUDJE IZKORISTIJO «
pomurska	78,2
podravska	81,1
koroška	89,5
savinjska	77,7
zasavska	90,7
posavska	83,1
JV Slovenija	79,1
osrednjeslovenska	67,6
gorenjska	66,0
primorsko-notranjska	68,9
goriška	75,1
obalno-kraška	77,6

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2021.

Analiza potrjuje tudi pomen izkušenskega učenja in delovnega sodelovanja, zlasti ob njuni večji pogostnosti. Analiza kaže, da je (bila leta 2014) redna delovna razprava zelo redka, čeprav njena prisotnost okrepi vpliv na dosežke. Zato morda velja razumeti reflektivni pristop k problemom in delu celo kot inovacijo, zagotovo pa kot spodbudo za primerjave zamisli z resničnostjo. Z izobraževanjem lahko sistematično vplivamo na odnos do učenja in posameznikovo aktivnost (npr. iskanje informacij, učno in delovno sodelovanje kot eno od učnih priložnosti).

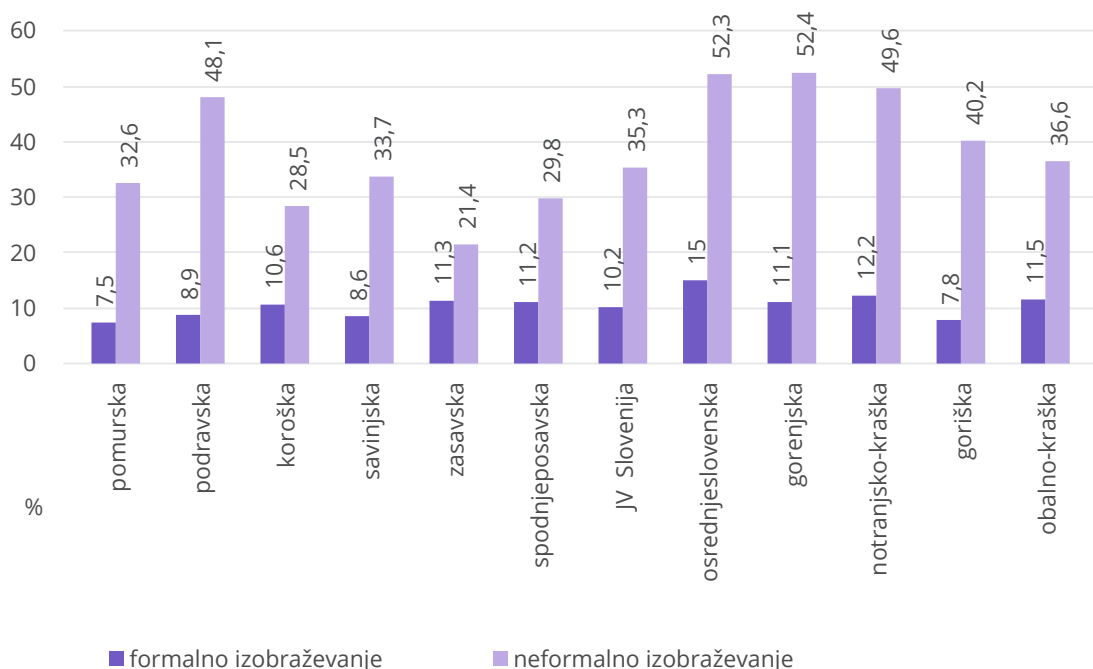
* Bogataj, N. (2020). Delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih – primerjava med skupinama z visokimi in nizkimi dosežki. V: P. Javrh (ur.). Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi: študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 59–74.

Kategorizacija slovenskih regij glede na udeležbo odraslih prebivalcev v izobraževanju

Analiza je pokazala visoko diverzificiranost regij glede na izobraževalno udeležbo v programih formalnega, predvsem pa v programih neformalnega izobraževanja. Za proučevanje vpliva posameznih dejavnikov, predvsem pa za prepoznavanje skupin, ki so bile najbolj/najmanj izobraževalno aktivne, sta bila prikazana dva modela logistične regresije; prvi je zajemal regije, ki so sestavni del vzhodne kohezijske regije in v katerih smo ugotovili nižjo povprečno udeležbo, drugi pa regije v zahodnem kohezijskem delu države. Nekateri dejavniki so relativno konsistentni pri pojasnjevanju udeležbe v izobraževanju/usposabljanju, denimo starost, stopnja dosežene izobrazbe, spol in zaposlitveni status. Drugi dejavniki so bolj variabilni in so značilnejši za ene regije in manj značilni za druge.

Slika 8: Stopnja udeležbe odraslih v programih formalnega in neformalnega izobraževanja, po regijah

Vir: PIAAC (2012–2016), OECD.

Višje starostne skupine, manj izobraženi, pripadniki moškega spola in brezposelni kažejo skoraj v vseh regijah nižje izobraževalne preference. A tudi pri teh so odmiki, ki kažejo, da je treba vsako regijo pri določanju participativnih vzorcev obravnavati posebej. Tako so na primer posebnosti in razlike pomurske regije manjša izobraževalna udeležba žensk v primerjavi z moškimi in nekaterih mlajših starostnih skupin v primerjavi s starejšimi. Za podravska in posavska regijo se pričakuje, da se bodo posamezniki več izobraževali, če so prebivalci zaposleni v manjših gospodarskih sistemih. Za posavska regijo je značilna visoka povezanost med državo rojstva in udeleženo v vseživljenjskem učenju.

Zahodne kohezijske regije dosegajo višjo izobrazbeno udeležbo, a parametri, ki vplivajo na njihovo stanje in trende, so pogosto nasprotujoči si. Največja so nasprotja med osrednjeslovensko in gorenjsko regijo. Posebnost gorenjske regije je, da zaposleni v malih in srednje velikih podjetjih kažejo večjo verjetnost, da bodo izobraževalno aktivni kot zaposleni v podjetjih, ki štejejo več kot 1000 delavcev. Za osrednjeslovensko regijo velja nasprotno.

Reprezentativnost podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC na regionalni ravni

V celotnem obdobju načrtovanja in izpeljave raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC so bili sprejeti številni ukrepi za zagotavljanje reprezentativnosti zbranih podatkov na nacionalni ravni in ravni posameznih regij. Stopnja odgovora po regijah je bila eden izmed temeljnih kazalnikov kakovosti izvedbe, ki so bili redno opazovani med zbiranjem podatkov. Regija je bila vključena tudi kot spremenljivka za uteževanje – to zagotavlja pri analizi podatkov na nacionalni ravni sorazmerno zastopnost posameznih regij glede na njihovo populacijsko strukturo.

Preglednica 4: Primerjava regijske strukture izbranega vzorca glede na populacijske podatke

Podatki o izbranem vzorcu se nanašajo na začetni vzorec oseb, izbranih za anketiranje. Populacijski podatki izražajo stanje na dan 1. 1. 2014 in so pridobljeni od Statističnega urada Republike Slovenije (ID preglednice na portalu SISTAT: 05C20015). n = 9.000 (vzorec), N = 1.404.962 (populacija)

REGIJA	ZAČETNI VZOREC	POPULACIJSKI PODATKI	RAZLIKA (ODST. TOČK)
pomurska	6,0 %	5,7 %	+0,3
podravska	15,5 %	15,9 %	-0,4
koroška	3,7 %	3,5 %	+0,2
savinjska	13,0 %	12,6 %	+0,4
zasavska	2,0 %	2,1 %	-0,1
posavska	3,5 %	3,4 %	+0,1
JV Slovenija	7,0 %	6,9 %	+0,1
osrednjeslovenska	25,8 %	26,5 %	-0,7
gorenjska	9,7 %	9,7 %	-0,0
primorsko-notranjska	2,7 %	2,5 %	+0,2
goriška	5,7 %	5,6 %	+0,0
obalno-kraška	5,5 %	5,6 %	-0,1

Vir: baza PIAAC 2016, SURS 2014, lastni izračuni, 2021.

Čeprav so med regijami razmeroma velike razlike v doseženi stopnji odgovora, je ta v vseh preseгла mejo 50 %, ki jo je mednarodna metodologija raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC določila kot najnižjo sprejemljivo. Pri posameznih regijah je sicer tudi po uteževanju mogoče opaziti nekoliko večje odmike od populacijskih podatkov, zlasti glede na spolno in zaposlitveno strukturo. Na splošno pa je večina razlik med vzorčno in populacijsko strukturo v posameznih regijah razmeroma majhna in ne kaže na problematične pristranskosti.

Pomembno je upoštevati, da se stopnja reprezentativnosti razlikuje med posameznimi spremenljivkami, zato je ni mogoče določiti za podatke kot celoto. Ta je omejena na osnovne sociodemografske lastnosti anketirancev, za druge vsebinsko relevantne spremenljivke, skupaj z doseženimi ocenami spretnosti na različnih področjih, pa takšni populacijski kriteriji za primerjavo niso na voljo.

Koliko se opazovana odstopanja v sociodemografski strukturi izražajo v drugih vsebinskih spremenljivkah, je odvisno predvsem od povezanosti sociodemografskih in vsebinskih spremenljivk. Kljub temu lahko glede na večinoma razmeroma majhne razlike med vzorčno in populacijsko strukturo na ravni posameznih regij sklepamo, da podatki raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC omogočajo statistično ustrezno proučevanje spretnosti odraslih na regionalni ravni.

Metodologija

Namen te študije je bil natančnejši pregled razlik med slovenskimi statističnimi regijami z vidika razvitosti spretnosti.

Ciljna skupina študije je bila celotna populacija odraslih v Sloveniji. Analizirali smo populacijski vzorec odraslih od 16 do 65 let iz baze PIAAC SLO 2016 za posamezno regijo. V sklopu te študije smo izvedli posebno analizo reprezentativnosti podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC (2016) na regionalni ravni, saj smo se hoteli prepričati, ali so podatki zanesljivi in koliko jih lahko posplošujemo na ravni posamezne statistične regije*.

Študija je razgrnila nekaj posebnosti skupin odraslih prebivalcev posamezne regije z višjo ravniyo besedilnih spretnosti, pokazala razlike med slovenskimi regijami z vidika reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju in kategorizirala slovenske regije glede na udeležbo odraslih prebivalcev v izobraževanju.

Študija temelji na lastnih izračunih in analizah baze podatkov PIAAC SLO 2016. Podatke smo analizirali z bivariatnimi in večvariatnimi statističnimi metodami. Uporabljene so bile te statistične metode: frekvenčne porazdelitve, analiza povprečij, presečne tabele, korelacijska analiza in logistična regresija. Ugotavljali smo skupne značilnosti opredeljene skupine v regiji, ponekod pa tudi povezanost med različnimi skupinami.

Izhodišča so bile predpostavke: da se regije razlikujejo po velikosti in značilnostih različnih skupin prebivalcev (še posebno tistih z najvišjimi in najnižjimi dosežki pri besedilnih spretnostih); da se regije razlikujejo glede na razvite spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih; da v Sloveniji obstaja povezanost med udeležbo v vseživljenjskem učenju, ekonomsko razvitostjo, socialno vključenostjo in kakovostjo življenja; da imajo bolj razvite regije tudi višjo in bolj heterogeno udeležbo pri vključevanju različnih družbenih skupin v vseživljenjsko učenje.

* Natančnejši podatki o kriterijih za določitev skupin odraslih glede na dosežke so na voljo v poglavju Metodološka izhodišča študije v študiji: Javrh, P. (ur.). (2022). Spretnosti odraslih v slovenskih regijah. Sekundarna študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, elektronski vir.

